

ГЕОПОЛИТИКИЙН ОНОЛ БА МОНГОЛ УЛСЫН ӨНӨӨГИЙН БАЙДЛЫГ ЗАДЛАН ШИНЖЛЭХ НЬ

Н.ГАЛИЙМАА
ШУТИС, НТС

Түлхүүр үг: Төв газар, геополитикийн бүтэц, геополитикийн код

ABSTRACT: *The collapse of socialist system had opened new era of Mongolian democratic foreign policy, because of beginning of liberal multipolar policy in the world.*

Thankful to the “open door” foreign policy Mongolia has receiving economic aid and political support from donor countries, which is giving little chance to play own game in the international arena. One of biggest achievement of Mongolian government during last 23 years, is Mongolia has been becoming from undeveloping country to developing country, because the country is rich in terms of mineral resources, with major coal reserves and significant deposits of copper, gold, fluorspar and tungsten. Development of the raw materials sector can lead to substantial growth and widespread prosperity for the population as a whole.

But, geopolitical interest of developed countries such as USA is focusing on neighboring countries of Mongolia; China and Russia, which have huge territory and population. There are two reasons, which are making Mongolian game in international arena vulnerable to others.

- *Mongolia is landlocked country, strategically located between China and Russia (both have regional geopolitical code and both have ambiguous goal to become super power within global code),*
- *Mongolia has no sea-outlet, therefore possibility to penetrate regional and global transportation networks is very limited.*

Therefore, Mongolia should have liberal policy for continuing economic aid and political support of developed countries, except of dominance realpolitik in international arena last decade of XXI century.

Author had attempt in her article to make analysis on geopolitical volatility of Mongolia, within few contemporary theories of geopolitics.

Оршил

ЗХУ, бусад социалист орнуудтай ах дүүгийн найрамдалт харилцаатай байх гэдгээр социалист Монголын гадаад бодлого тодорхойлогдож байлаа. Гадаад бодлогодоо баримтлах чиг шугамыг Москвагаар зааварчлуулж, МАХН-ын програмуудаараа баталдаг байв. 1960-аад оноос ЗХУ, БНХАУ-ын найрамдалт харилцаанд “цав” суун хоорондоо дайсагнах болсноор хүн ам, газар нутгаар супер том энэ хоёр гүрний дунд орших Монголын бамбай улсын үүрэг эрс нэмэгдлээ. ЗХУ-ын гадаад бодлогын чиг шугамыг хатуу баримталж, БНХАУ-тай сайн хөршийн харилцаагаа тасалсан БНМАУ-д санаачлага гарган эдийн засаг, нийгэм-соёлын хувьд илүү өндөр хөгжсөн гуравдагч орнуудтай гадаад харилцаа тогтоох боломж байгаагүй билээ. Өөрөөр хэлбэл Р. Вукадиновичийн гаргасан аюулгүй байдлаа хангах таван үндсэн үйл ажиллагаанаас “... бусад улс орныг давамгайлах хүчин чадал бүхий дэлхийн хэмжээний том улсыг дагалдан аюулгүй байдлаа хамгаалах арга зам”-ыг өөрийн хүсэл зоригоос үл хамааран БНМАУ сонгосон байлаа. Социализмийн жилүүдэд (1921-1990)

сувернитетийн шинжийг дотооддоо хадгалж чадсан нь Монголын төрийн амжилт байсан ч олон улсын тавцан дээр сувернитет болж чадаагүйгээс БНМАУ-ыг “nation state” хэмээн тодорхойлох боломжгүй байсан юм.

Төв газрын онол ба өнөөгийн Евразийн геополитикийн бүтэц

Социалист системийн уналтаар “төмөр хөшиг” нээгдэж, олон улсын тавцан дээр бүс нутаг, орон нутгийн кодтой улс дуу хоолойгоо сонгох боломж харьцангуй нэмэгдсэн нь бүс нутгийн бүтцийн зарчмаар Еврази тивийн геополитик, гео-орон зайг харах боломжийг олгосон хэрэг юм. Геополитикч Халфорд Маккиндер, түүний өрсөлдөгч Николас Спайкман нар геополитикийн орон зайн томъёоллыг гаргахдаа Евразийн өргөн сегментийн функционал үүргийг бүс нутгийн бүтцийн хандлагаар тайлбарласан билээ.

Их Британий геополитикч Халфорд Маккиндер(1869-1947) Англо-саксон геополитикийн бодлогыг үндэслэсэн нь хагас зуун жилийн дараа АНУ, Хойд Атлантын холбоо (НАТО)-ийн баримтлах үндсэн бодлого болсон. “Өөр өөрийн бие даасан үүрэг бүхий тусгаарлагдмал газруудад дэлхий хуваагддаг. Эдгээр газрыг гүйцэтгэх үүргээр нь Төв газар, Дэлхийн арал хэмээн хоёр хуваадаг” гэсэн үзэл санаа Х.Маккиндерийн онолын тулгын чулуу болж байлаа. Азийн Төв хэсгээс ирэх шахалтыг эсэргүүцэн тэмцсэний хүчинд Европ тив техник, технологийн хувьд үсрэнгүй хөгжиснөөр дэлхийн тавцанд манлайлах үүрэгтэй болсон хэмээн Х.Маккиндер үзсэн. Евразийн төвд оршдог, хүндийн жин (татах хүч) болох Төв газар нь Европ тив юм. Төв газар хамгийн ашигтай газарзүйн байршилтай. Дэлхийн арлыг хянахын тулд геополитик, эдийн засгийн шаардлагатай чадавхийг Төв газар хуримтлуулдаг. Төв газрын цэрэг арми, улс төр, нийгэм-эдийн засгийн үйл явц Маккиндерийн буцах хуулиар геополитик, гео-эдийн засгийн бодит нэгдлийг бий болгоно. Аж үйлдвэрийг хөгжүүлэх, хүчирхэг армитай болох тогтвортой нөхцөлөөр Еврази хангагдсан. Далайд гарцгүйгээс далайн хүчирхэг флотын эсрэг зогсох хүчин мөхөс ч Волга, Енисей, Аму Дарья, Сыр Дарья голын сав, Каспи, Аралын тэнгис бүхий Төв газар морь, тэмээ хөлөглөсөн, хөдөлгөөнт чанар өндөртэй хуурай газрын их хүчийг хуримтлуулснаараа цэрэг, стратегийн хувьд хүчирхэг байлаа. Дээр дурдсан түүх, геополитикийн шалтгаанаар нөхцөлдөн Төв газар хүчний төв болсон [1,х.45].

Соёл иргэншил эрчимтэй хөгжсөн Өмнөд, Зүүн Өмнөд, Зүүн Ази буюу Евроазийн эргийн нутгийг “дотоод хүрээ”(inner crescent-дотоод хагас тойрог гэж орчуулмаар байсан ч манайд орчуулж хэвшсэнээр хүрээ гэлээ) хэмээн Х.Маккиндер нэрлэсэн. Их Британи, Өмнөд, Хойд Америк, Өмнөд Африк, Австрали, Японыг дотоод Евразийн газарзүй, соёлын холбоотны бүс нутаг буюу “гадаад хүрээ”-нд (outer crescent) хамруулсан. Төв газрыг хяналтдаа байлгах, хяналтад авахын тулд “дотоод хүрээ”-г хянах ёстой аж. Төв газрыг захирах түлхүүр зүүн Европ бөгөөд “Зүүн Европыг удирдсан нь Төв газрыг захирна. Төв газрыг удирдсан нь Дэлхийн арлыг жанжилна. Дэлхийн арлыг удирдсан нь Дэлхийг захирна” хэмээн Маккиндер номлосон юм. Төв газар, түүний орон зай-функцийн үүрэг тогтмол өөрчлөгдөх бөгөөд тухайлбал, Зүүн Европ Төв газартай функцийн нэгдэлтэй. Төв газар хяналт тогтоох нь Зүүн Европын захирангуй шинжээс бус түүний бүтцийн нэгдлээс гарч байна. Х. Маккиндер өөрчлөгдөн буй геополитикийн бодит байдлын өөрчлөлтөд зохицуулан онолоо богино хугацаанд хоёр удаа шинэчилсэн. Тухайлбал, Төв Газарт Хар тэнгис, Балтын тэнгисийн (Зүүн Европ) сав газрыг нэмж оруулжээ [1,х.54].

Дэлхийн II дайны дараа ЗХУ зүүн Европын бүсэд хяналтаа тогтоосон нь Төв газрыг захирсан хэрэг байлаа. 1990-ээд оны эхээр социалист систем задарснаар Дэлхийн аралд геополитик, гео-эдийн засгийн шинэ нөхцөл бүрэлдсэн ч зүүн Европ Төв газраас салаагүй үлджээ. Евразийн Зүүн хойд хэсэгт ОХУ геополитикийн субъект болон

тусгаарлагдсанаар Төв газар нарийсч тус тивийн төв хэсэгт Төв Европ, Төв Кавказ, Төв Ази хэмээх харьцангуй бие даасан бүс нутгийн том сегментүүд бий болсон. Тодруулан хэлбэл, шинээр тусгаар тогтносон улсуудын орон зай, түүний бүрэлдэн буй сегментэд төвлөрсөн Төв газрын функцүүдийг засах нь чухал болоод байна. Бүхэллэг организм бүрдүүлэхийн тулд шинэ төвүүдийн интеграцичлалыг бий болгох шаардлагатай. ЗХУ-ын задралаар бий болсон Варшавын гэрээний болон шинэ тусгаар тогтносон улсууд геополитикийн дарааллаар интеграцичлалд орох нь зүй тогтол юм.

Европ тивийн Зүүн хойд хэсэгт ноёлж байсан Евразийн геополитикийн сүүлчийн субъект (ЗХУ) тусгаарлагдсанаар Төв газар тивийн хойд хэсгээс төв рүү шилжсэн нь геополитикийн онолд гарсан концепцийн өөрчлөлт аж. ЗХУ-ын мэдэлд байсан орчин үеийн Төв газрыг(Төв Еврази) Төв Европын, Зүүн Европ, Хойд Азид Дэлхийн арал нөлөөгөө тогтоосныг Хойд Евразийн хүч хэмээн нэрлэдэг. Баруун Ази, Зүүн Европын өмнөд хэсэгт орших Турк Өмнөд Евроазийн хүч болно.

Евразийн Төв газрын үүрэг маш чухал гэдэгт Америкийн геополитикч Н.Спайкмэн (1843-1914) итгэж, үүнд анхаарал хандуулахыг бүтээлдээ сануулж байсан. Х.Маккиндерийн онолыг хөгжүүлэхдээ Н.Спайкмэн Төв газар хүрээ газрын энергийг өөртөө шингээдэг ч бие даасан геополитикийн үүрэггүй. Эх газрын нүүдэлчид буюу гадны шахалт бус дотоодын (өөрийн) хүчээр дотоод Хүрээ хөгжсөн нь геополитикийн түүхийн динамик юм. Тиймээс Хүрээ газар буюу Евразийн эргийн нутаг, Европ, Арабын орнууд, Энэтхэг, Хятадад хяналтаа тогтоосноор далайн орнууд болон хуурай газарт хяналтаа тогтоох ёстой байлаа. Дээрх хоёр онолоор дэлхий гурван түвшинд хуваагдах бөгөөд Х.Маккиндер Төв газар-Еврази-Дэлхий, Н.Спайкмэн Хүрээ газар-Еврази-Дэлхий хэмээн өөр өөрөөр ангилсан байна [2, х.22].

Түүхэн цаг хугацааны туршид Төв газар, Хүрээ газрын аль аль нь Евразийн геополитикийн харилцааны объект, субъект болсоор ирсэн бөгөөд даяаршлын геополитикийн үйл явцад функционал үнэт зүйл нь эрс өөрчлөгдсөн юм. Төв газар, Хүрээ газрын аль нь чухал, анхдагч болохыг өнөөдөр хэлэхэд хэцүү бөгөөд эдгээр онолоор даяаршлын геополитикийн үйл явцыг тайлбарлаж болохгүй нь харагдаж байна. Учир нь дээрх онолуудыг АНУ, Их Британи гэсэн барууны хүчний тусын тулд зохиосон аж. Гэвч “илүү дээр” зүйлийг судлаачид бодож олоогүйгээс уг онолыг өнөөдрийг хүртэл хэрэглээд зогсохгүй сайжруулан өөрчилсөөр ирсэн.

Н.Спайкмэний шавь Д.Мейнингийнхээр геополитикийн үндсэн шалгуур нь Эх газар, Далайгаар биш харин хүн ам, төрийн бодлогын үндсэн хандлагаар тодорхойлогдох аж. Евразийг Д.Мэйнинг функц-соёлын шинжээр нь Хятад, Монгол, Хойд Вьетнам, Бангладеш, Афганистан, Зүүн Европ, Балтийн орнууд, Карелийг Төв газар луу татагдагч орон зай гэсэн анхдагч, Өмнөд Солонгос, Бирм, Энэтхэг, Ирак, Сири, Югославийг геополитикийн нейтрал гэсэн хоёрдогч, Баруун Европ, Грек, Турк, Иран, Пакистан, Тайландыг талассократ (Хүрээ газар) гэсэн гуравдагч хэв маягт хуваасан. Д. Мейнингийн дээрх гурван хэв маяг олонтоо өөрчлөгдсөн бөгөөд Зүүн Европ, Балтын орнууд, Иран, Югослав, Пакистан хүрээ газраа олонтоо сольсноор геополитикийн тогтворгүй бүсэд багтаж байна. Гэвч Д.Мэйнингийн үндэслэсэн хүн ам, төрийн бодлогын үндсэн хандлага орчин үеийн геополитикийн шалгууруудын нэг байсаар. Өнөөдөр Үндэстний хүч чадлыг харуулсан доорх зургаан үзүүлэлтийг геополитикийн шалгуурт түгээмэл хэрэглэдэг [2, х.45].

1. Төрийн эзэмшлийн талбай
2. Байгалийн баялаг
3. Аж үйлдвэр, эдийн засгийн хөгжил
4. Батлан хамгаалах чадавхи
5. Нийгэм-улс төрийн бүтцийн загвар
6. Хүн ам

Монгол улсын геополитикийн кодыг тодорхойлох нь

Дээрх зургаан үзүүлэлтээр Монгол улсын геополитикийн кодыг тодорхойлохыг зохиогч хичээлээ. 1.564 мянган кв.км нутаг дээр 2.899 мянган хүн амьдарч, нутаг дэвсгэрийн талбайн хэмжээгээр Монгол улс дэлхийд 18-т бичигддэгээс үзэхэд үндэстний хүч чадлын үзүүлэлтийн 1-р хэмжүүр өндөр юм. Менделеевийн 111 элементийн 62 нь Монгол улсаас олдсон бөгөөд нөөц нь тогтоогдсон стратегийн шинж чанартай 18 орд байна. Эдгээр 18-аас эхний 10-т орох ордуудын нөөцийн үнэлгээ 1.484 \$ наяд болжээ[3]. Эндээс харахад байгалийн баялаг гэсэн үзүүлэлтээр Монгол улс дэлхийд дээгүүр байр эзлэх нь тодорхой.

2011 онд 17.5 хувьтай байсан эдийн засгийн өсөлт 2012 онд саарч, 12.3 хувь болж буурсан ч шинжээчдийн дүгнэлтээр хурдацтай өсөлтөө хадгалан үлдсэн аж. Монгол улсын эдийн засгийг 2013 онд 13 хувиар өсөхөөр Дэлхийн Банк тооцсон нь дэлхийн хэмжээнд хамгийн өндөр өсөлт хэвээр байна. Гэвч өсөлтийн гол хүчин зүйлүүдэд тодорхойгүй байдал давамгайлж байгаагаас эдийн засгийн төлөв байдал нэлээд тогтворгүй байна. БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт саарснаас шалтгаалан Монгол улсын нүүрсний экспорт ихээр унаж, эдийн засгийн өсөлт тооцоолж байснаас буурсан байна[4].

2012 оны байдлаар уул уурхайн салбар Монгол улсын экспортын 91.3%, АҮНБ-ний 67.1%, ДНБ-ий 18.6%-ийг эзэлсэн нь нөөцөө түргэн дуусдаг олборлох үйлдвэрлэл зонхилсон эдийн засгийн эмзэг бүтэцтэйг харуулж байна [5]. Швейцарь дахь Олон улсын удирдлагын хөгжлийн хүрээлэнгийн дэргэдэх Дэлхийн өрсөлдөх чадварын төвийн хийсэн “Монгол улсын өрсөлдөх чадвар”-ын 2010 оны тайлангаар манай улсын өрсөлдөх чадвар сул гарсан нь гуравдугаар үзүүлэлт доогуур байгааг илэрхийлнэ. Супер том, батлан хамгаалах чадавхиараа дэлхийд 2-р, 4-р байранд явж буй хоёр гүрний дунд хавчуулагдан оршдог Монгол улсын батлан хамгаалах чадавхийн тухай дүгнэлт хийх нь илүүц гэж үзлээ.

1990 онд Монгол улсад ардчилсан хувьсгал тайван замаар ялж, парламентийн тогтолцоотой улс байгуулснаар Ази, Африкийн олон оронд үлгэр болж байсан. Гэвч “Монгол улсын өрсөлдөх чадвар”-ын 2010 оны тайлангаар тавдугаар үзүүлэлтэд шууд хамаарах эрх зүй, зохицуулалтын орчин 11, төрийн бодлогын зохицох чадвар 11, төрийн ил тод байдал 13, хүнд суртал 13, авилга хээл хахуулиар 13 (харьцуулж буй 15 улсаас)-р байр эзэлсэн нь сул үзүүлэлт билээ[6, х.23-25]. Эдгээр үзүүлэлт Монгол улсын нийгэм-улс төрийн бүтцийн мөн чанарыг харуулахад чухал байр суурь эзэлнэ.

Монгол улс эдийн засгийн өндөр өсөлтөөр сүүлийн гурван жилд дэлхийн хэмжээнд эхний 10-т тогтмол жагсаж, нэг хүнд ногдох ДНБ өсөж байгаа ч ядуурлын түвшин 2011 оны байдлаар 29,8 хувьтай байна. 837,6 мянга орчим хүн ядууралд өртсөнийг үзэхэд зуун хүн тутмын гуч нь ядуу байгаа хэрэг. Манай улсын 837,6 мянган хүн наад захын хүнсний болоод хүнсний бус хэрэглээгээ худалдан авах чадваргүй гэсэн үг. Монгол Улсын нэг хүнд ногдох сарын хэрэглээ 2011 оны байдлаар 160365 төгрөг байна. Ядуу бус хүн амын нэг хүнд ноогдох сарын хэрэглээ 197509, ядуу хүнийх 72821 төгрөг аж. Өөрөөр хэлбэл ядуу хийгээд дундаж иргэдийн хэрэглээ гурав дахин зөрүүтэй байна. Энэхүү тэгш бус байдал 2010 оноос өссөн үзүүлэлттэй байгаа юм [7]. Монголын нэг хүнд оногдох ДНБ өнөөдөр 4700 ам.доллар байгаа нь Украйныхаас даруй 1,5 дахин бага байгаа юм гэж <http://world.eizvestia.com> сайтад бичжээ.

Дээрх үзүүлэлтүүд сул учраас үндэстний хүч чадал ямар байгаа нь уншигч Танд ойлгомжтой болох биз ээ. Эдгээр зургаан үзүүлэлтээс гадна ХХI зуунд үндэстний хүч чадлыг тодорхойлоход үндэстний мэдлэг, мэдээлэл чухал баялаг, хүч болон хувирч байна. Иймээс улс орны хөгжлийг юу экспортолж байгаагаар нь ангилдаг. Хамгийн буурай орон түүхий эд, дараагийн түвшнийх бараа бүтээгдэхүүн, гуравдугаар түвшнийх техник технологи, дөрөв дэх буюу дээд түвшнийх мэдлэг экспортолдог байна.

Эндээс харахад үндэстний хүч чадал султай Монгол улс геополитикийн орон нутгийн кодтой хэрэг. 1982 онд Английн судлаач Жон Гаддис анх удаа геополитикийн код гэсэн нэр томъёог хэрэглэжээ. Энэ нь дэлхийн улсууд гадаад бодлогод хэрэглэдэг болон хэрэглэхийг хичээдэг практик геополитикийн шалтгааныг тайлбарласан ойлголт. Дэлхийн улсуудтай тухайн төрийн харилцах харилцааг тодорхойлсон газарзүйн үндсэн ойлголт бол код юм. Тухайлан авсан төрийн үндэстний ашиг сонирхлыг бусад улс дэмжин туслах, эсэргүүцэхийн аль нь болохыг тодорхойлно гэсэн үг. Дэлхийн улсуудыг геополитикийн кодоор нь:

1. Энгийн жижиг улсын орон нутгийн код
2. Дунд зэргийн хүчин чадалтай орнуудын бүс нутгийн код
3. Дэлхий дээр ноёрхох эрх бүхий глобал кодтой хэмээн ангилдаг.

Ямар ч том гүрний гадаад бодлогын суурь параметр нь тухайн цаг үеийн геополитикийн шаардлагаар тодорхойлогддог бөгөөд энэхүү шаардлага цаг үеэсээ хамаараад өөрчлөгдөж байдаг [2, х.45]. Манай хойд хөрш ЗХУ социалист системийн үед дэлхий кодтой, өмнөд хөрш БНХАУ бүс нутгийн кодтой байсан нь манай улсын олон улсын тавцан дээр тоглолт хийх боломжийг хааж байсан хэрэг. Өнөөдөр ОХУ, БНХАУ-ын аль аль нь бүс нутгийн кодтой байгаа бөгөөд эдийн засгийн өсөлт өндөртэй өмнөд хөрш бараа бүтээгдхүүн экспортлодог орноос техник, технологи үйлдвэрлэдэг түвшинд шилжихийн зэрэгцээ, техник, технологийн тэргүүн дэвшлийг батлан хамгаалах хүчээ зузаатгахад ашиглаж байна. Тухайлбал, Хятадын арми 2.28 сая байнгын, 800.000 бэлтгэл цэрэг, офицертойгоор дэлхийд 1-т, 2011 онд цэргийн зардал 2010 онтой харьцуулахад 7.5%-иар өсч, 91.5\$ их наядад хүрснээр дэлхийд 2-рт бичигдэх боллоо [8].

Хойд хөрш ОХУ цэрэг, зэвсгийн өрсөлдөөнд найр тавихыг бодохгүй байгаа бөгөөд бүс нутгийн аюулгүй байдал гэдэг нэрийн доор батлан хамгаалахад зарцуулах зардлыг эрс өсгөж байна. 2011 оны байдлаар Оросын арми 1.2 сая хүний бүрэлдхүүнтэй, батлан хамгаалахад зардалд 41.4\$ их наядыг зарцуулсан нь зардлын хэмжээгээр АНУ, Хятад, Их Британий дараа 4-т жагсжээ[9]. Түүнчлэн Ази, Номхон далайн бүс нутагт энх тайвныг тогтоох, олон улсад олон туйлт гадаад бодлогыг бий болгох “зорилгоор” хамтран ажиллахыг чармайж буй нь геополитикийн бүс нутгийн кодыг глобал код болгоход чиглэсэн алхам хэмээн тайлбарлахад болно. Ийнхүү эх газрын буюу Төв газрын хоёр том хүч эргийн бүсүүдэд өөрсдийн нөлөөгөө тэлэх бодлогыг баримталж буй бөгөөд Воллерстейны “манлайлах цикл”-ийн хуулиар олон улсын харилцаанд шийдвэрлэх үүрэгтэй болохыг хичээж байна. Тухайн улс олон улсын тавцан дээр тодорхой цаг хугацаанд нийгэм, улс төр, соёлын хувьд хүчирхэгжин гарч ирэхийг манлайлах цикл гэнэ. Энэ циклд тухайн улсын манлайлалт, бууралтын үе хоёулаа багтдаг. Аливаа улсын сэргэн мандалт аж үйлдвэрийн салбараар гараагаа эхлээд санхүү, бизнесийн салбарт нэвтэрснээр улс төр рүү аажмаар шилждэг[2, х.17].

Ийнхүү Төв газар, Хүрээ газар, үндэстний хүч чадлын үзүүлэлт, Гаддисын код, Воллерстейны манлайллын онолын алианаар нь ч дүгнэсэн геополитикийн онолд гарсан концепцийн өөрчлөлт дэлхийн улсуудын геополитикийн шаардлага өөрчлөгдөж байгаагаар харагдаж байна. Өнөөдөр Монгол улс ардчиллын замаар тууштай явж байгаа ч орон нутгийн кодтой жижиг орны хувьд үндэстний аюулгүй байдлаа хамгаалах нь амин чухал хэвээр юм. Хүн ам цөөнтэй, нэг хүнд ноогдох үндэстний орлого багатай манай орны хувьд өөрийн хүчиндээ найдаж цэрэг, зэвсгийн хүчээ зузаатгах боломж үгүй. Иймээс цэрэг, улс төр, эдийн засгийн холбоо, бүлэглэлд нэгдэх замаар аюулгүй байдлаа хангахыг хичээх болсон нь зүй ёсны хэрэг юм.

Монгол улс цэргийн аливаа нэгэн эвсэлд орж яваагүй бөгөөд гадаад бодлогын үзэл баримтлалдаа нээлттэй, эвсэлд үл нэгдэх бодлого явуулна хэмээн тодорхойлсон. Монгол улс эвсэлд үл нэгдэх бодлого явуулахын тулд хоёр хөрштэйгээ эв найртай байж, цэргийн ямарваа нэгэн эвсэлд хамрагдахаас эрс зайлсхийх хэрэгтэй.

ДҮГНЭЛТ

Дэлхийн олон улсын харилцааны систем шилжилтийн үедээ явж, либерал үзэл ноёрхсон XX зууны 90-ээд оны сүүл, 2000 оны эхэн үе нь Монгол шиг орон нутгийн кодтой оронд туйлын таатай байсныг манай улс чадварлаг ашиглан, гуравдахь хөршүүдтэй хамтын ажиллагааг хөгжүүлж чадсан билээ. Аж үйлдвэрийн салбараар гараагаа эхэлж, санхүү, бизнесийн салбарт амжилт өндөр амжилт олсон Хятад улс олон улсын тавцан дээр улс төрийн тоглоомоо эхлэн, Евразийн хүрээ газарт нөлөөгөө хүчирхэгжүүлэхээр батлан хамгаалах хүчээ эрс нэмж байна. Дэлхийн супер том гүрэн байсан ОХУ бүс нутагт нөлөөгөө алдахгүйн тулд гадаад бодлогын чиг баримжаагаа өөрчлөн Ази тивд анхаарал хандуулах болсон нь хөрш Монголыг тойрон гарсангүй. Олон улсын тавцан дээр реалист хандлага давамгайлж байгаа өнөө үед Монгол улс гадаад бодлогодоо реалист, либерал хандлагыг зөв хослуулах шаардлагатай юм. Эдийн засгийн тогтвортой өсөлт байхгүй үед (өнөөдрийн эдийн засгийн өсөлтөндөр ч гадаад хүчин зүйлээс хэтэрхий хамааралтай нь үндэсний аюулгүй байдалд сөрөг нөлөөтэй) үндэсний аюулгүй байдал цаасан дээр үлдэх юм. Өндөр хөгжилтэй гуравдагч орнуудын хөрөнгө оруулалтыг зөвхөн уул уурхай төдийгүй эдийн засгийн бусад салбарт татан оруулснаар тэдний хамгаалалтанд орно. Гуравдагч хөршүүдийн хамгаалалтанд орохын тулд гадны хөрөнгө оруулалтыг татсан улс төр, эдийн засаг, эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх ёстой ч шинэчлэлийн Засгийн газар энэ тал дээр одоо болтол ул суурьтай бодлого явуулахгүй байсаар. Түүнчлэн жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх эдийн засаг, эрх зүйн орчинг бий болгож, жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх нь эдийн засгийн өсөлтийг тогтвортой байлгах чухал хүчин зүйл юм.

Өнөөдөр олон улсын тавцан дээр Монгол улс прагматик шинжтэй гадаад бодлого явуулах хэрэгтэй бөгөөд үндэсний аюулгүй байдлыг хангахын тулд буулт хийж, уян хатан байснаар алдах, авахын тэнцлийг зөв хангана гэсэн үг. Энэ бодлогын үндсийн үндэс нь олон улсын аливаа үзэгдэл, үйл явдалд задлан шинжилгээ хийх, үндэсний эрх ашгийн үүднээс зөв дүгнэлт, үнэлэлт өгөх чадвар юм.

Мэдээлэл, судалгаагаар сайжруулахгүйгээр гуравдагч хөршүүдтэй харилцах харилцааны үр өгөөжийг дээшлүүлэх тухай ярих нь утгагүй бөгөөд гадаад харилцааны үйл ажиллагаа, шинжлэх ухааны холбоог сайжруулах шаардлага зайлшгүй байгааг хэлмээр байна. АНУ, бусад гуравдагч хөрштэй харилцааны эрх зүйн таатай нөхцөл бүрэлдүүлэх, гадаад харилцаанд холбогдох буюу зохицуулах дотоодын хууль тогтоомжийн тогтолцоог бүрэлдүүлэхийн тулд гадаад харилцааны бодлогод шинжлэх ухааныг өргөн ашиглах нь өнөөгийн гадаад бодлогын нэг зорилт мөн.

Ном зүй

Mackinder H. “The Round World and the Winning of the Peace.” х.45-60

Галиймаа Н. XX зууны Монгол, Америкийн харилцаа: үүсэл хөгжил, тулгамдаж байсан асуудлууд. УБ.2001, х. 136

Mineral Resources and Petroleum Authority of Mongolia, March 2008

<http://www.worldbank.org/mn/news/feature/2013/04/30/mongolia-economic-update-april-2013> retrieved 12-10-2013

www.mram.gov.mn retrieved 12-10-2013

Монгол улсын өрсөлдөх чадвар. УБ. 2011, х. 2-42

<http://news.gogo.mn/r/105393> retrieved 14-10-2013

March 4, 2011; Wikipedia “Military budget of the People's Republic of China” retrieved 14-10-2013